

AFBEELDING 1. | *Wijst bij Sint Anna
Bos Uden. Foto: Willem Terpstra*

Op stap met leerlingen naar de Peelrandbreuk en wijstgronden

CLARINUS NAUTA &
WILLEM TERPSTRA

Niet elke docent heeft de gelegenheid om zelf veel tijd te besteden aan het voorbereiden van een dagexcursie naar de Peelrandbreuk. Ouddocent aardrijkskunde Clarinus Nauta en aardrijkskundedocent Willem Terpstra, werkzaam aan de csg Bogerman te Sneek hebben de gelegenheid gehad om dankzij een bijdrage van de provincie Noord-Brabant interessante plekken te bezoeken die liggen langs de Peelrandbreuk. Ruw aangeduid het gebied tussen Uden en Deurne. Zij hebben gezocht naar plekken waarvan zij denken dat leerlingen – al dan niet met hulp – de Peelrandbreuk kunnen zien en beleven.

Vooraf is het belangrijk om op te merken dat de Peelrandbreuk zelf in het landschap lastig te herkennen is, maar er zijn plekken waar het kan. Daarnaast veroorzaakt de Peelrandbreuk een aantal verschijnselen die leerlingen op het spoor kunnen zetten waar de horst ligt en waar de slenk. Vanzelfsprekend dient in de lessen voorafgaande aan de excursie aandacht te zijn geweest voor processen die reliëf kunnen veroorzaken. Voor het deel van Brabant waar de Peelrandbreuk loopt zijn dit: erosie door rivieren, de poolwoestijnduinen van het Weichselien, de holocene stuifduinen en de opheffing en daling langs diverse breuken. Het is de kunst om de reliëf veroorzakende menselijke activiteiten, zoals wegeaanleg, ophoging van bouwterreinen etc., uit het landschap weg te filteren.

Enkele voorbeelden van hoe de Peelrandbreuk/-wijst te herkennen is:

- De plassen die zijn ontstaan door het winnen van zand en grind liggen nagenoeg altijd op de horst omdat daar weinig dekzand ligt op de formatie van Beegden. De formatie van Beegden is een Maasafzetting, rijk aan grof zand en grind. Onder de formatie van Beegden ligt de formatie van Breda (mariene afzettingen). Deze fijnkorrelige zanden worden ook gewonnen.
- In de landbouwgebieden die liggen langs de breuk is te zien dat in een droge zomer de gewassen in de slenk eerder uitdrogen dan op de rand van de horst. Dit wordt veroorzaakt door de hoge grondwaterstand op de horst, wat op zijn beurt weer een gevolg is van de slechte waterdoorlatendheid van de breuk. Dit belemmert de ondergrondse waterstromen. Zo wordt hoog nat, en laag droog.
- Het omhoogkomende water langs de breuk heeft op zijn ondergrondse weg veel ijzer opgenomen. Dat ijzerhoudend water komt aan de oppervlakte. Het ijzer oxideert onder aerobe omstandigheden dankzij bacteriën; er ontstaan waterlopen met roestbruin water.

Naar welke punten zouden wij de leerlingen willen meenemen? Wij adviseren u van A naar F te gaan.

(A) Henk Kerkers in Deurne. (A staat aangeduid op de kaart (Afb. 10)). Wij zouden u willen adviseren

AFBEELDING 2. | Henk Kerkers bij informatiepaneel. Foto: Willem Terpstra

AFBEELDING 3. | De twee buizen met grondwaterplaats bij de boerderij van Henk Kerkers. Foto: Willem Terpstra

AFBEELDING 4. | Afbeelding grasland in false colour Zonnewende weg, Deurne. Afbeelding: Willem Terpstra

om eerst naar boer Henk Kerkers in Deurne te gaan. Hij heeft een tuindersbedrijf op de breuk. In zijn tuin heeft hij uitstekend zichtbaar gemaakt (Afb. 2) hoe hoog het water staat in de horst en hoe hoog het grondwater staat in de slenk. Op Afbeelding 3 ziet u een tweetal buizen met de hoogte van het grondwater.

AFBEELDING 5. | *Wegdek Daalhorst, Gemert. Foto: Clarinus Nauta*

De afstand tussen de twee meetpunten is 10 meter. Het verschil in grondwaterstand is rond de 3 meter. Ook is er een zeer groot afgedrukt geohydrologisch foto breukprofiel te zien. U kunt een twee uur durende les à 140 euro boeken (normaliter maximaal 25 personen) waarin uitgebreid wordt ingegaan op de Peelrandbreuk en de gevolgen voor het landschap en het natuurlijk milieu. Mocht u met meer dan 25 mensen willen komen, dan kan Henk Kerkers vrijwilligers vragen om te komen helpen.

(B) Zonnewendeweg. De Peelrandbreuk is te zien in het landschap door een lichte verhoging, maar vooral door het verschil in kleur van het gras en/of mais. In Afbeelding 4 is er in de rechter afbeelding een andere kleur gebruikt om het verschijnsel duidelijk te maken. (false colour)

Als u dit gebied opzoekt in Google Earth kunt u het verschil in begroeiing zien.

(C) Berktsedijk. Vanuit het westen gezien passeert u de Peelrandbreuk vlak voordat u aan de rechterkant de zandwinning /grindwinning bij Xella Kalkzandsteenfabriek Hoogdonk B.V. ziet. De rondjes in de afbeelding geven volgens ons de beste plek aan waar u even kunt stilstaan (Afb. 7).

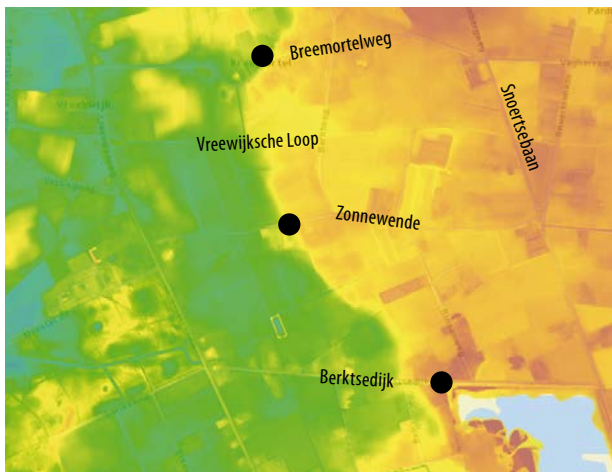
(D) Daalhorst, Gemert. In het land aan weerszijden ziet u een flauw hoogteverschil; er is verschil in vegetatie te zien en in het wegdek (op dit moment van schrijven oktober 2020) ziet u twee breuklijntjes in het asfalt (Afb. 5 en 6).

(E) Natuurcentrum de Specht in Handel. Wij hebben een opdracht gemaakt die leerlingen kunnen uitvoeren in het gebied om dit natuurcentrum heen. Het centrum is vrij toegankelijk. Door het bestuderen van de verschillende borden, de waterlopen en de begroeiing in dit gebied moeten leerlingen met de kennis die ze hebben opgedaan in staat zijn om de breuk (Peelrandbreuk) in te tekenen op een topografische kaart. Deze opdracht kunt u opvragen bij de voorzitter. Stuur een mail naar ngv.voorzitter@gmail.com.

(F) Natuurgebied Sint Annabos bij Uden. Tenslotte het o.i. allermooiste gebied waar de Peelrandbreuk en alle verschijnselen die er mee samenhangen geweldig te zien zijn. U rijdt naar de Schansweg nr. 10 in Uden. Er is een grote parkeerplaats. Op bijgaand kaartje is een wandelsuggestie gedaan. Wandeltijd ongeveer 50 minuten. Benodigdheden: laarzen of hoge waterdichte schoenen. Het beste is het om de wandeling te maken met de wijzers

AFBEELDING 6. | *Afdruk van AHN viewer gebied Daalhorst, Gemert. Bewerking Clarinus Nauta*

AFBEELDING 7. | *Afdruk van AHN viewer gebied Zonnewende, Berktsedijk. Bewerking: Willem Terpstra*

AFBEELDING 8. | *Wandeling Sint Annabos. Gemaakt in OpenStreetMap door Clarinus Nauta*

van de klok mee. (Afb. 8 en 9). Het pad is niet bewegwijzerd, maar er wordt door meerdere mensen gelopen, dus aan de betreding is het pad te zien. De wandeling gaat eerst door de slenk en gaat naar de horst toe. Van de horst naar de rand zien we de wijst; het veengebied. Via een houten wandelpad dalen we over de natte gronden heen weer af naar de slenk.

Willem Terpstra en Clarinus Nauta nodigen u van harte uit om dit gebied te komen bekijken.

Als u meer hulp nodig hebt, mail dan naar ngv.voorzitter@gmail.com

AFBEELDING 9. | Peelrandbreuk en wijst bij Sint Annabos. Foto: Clarinus Nauta

GEGEVENS

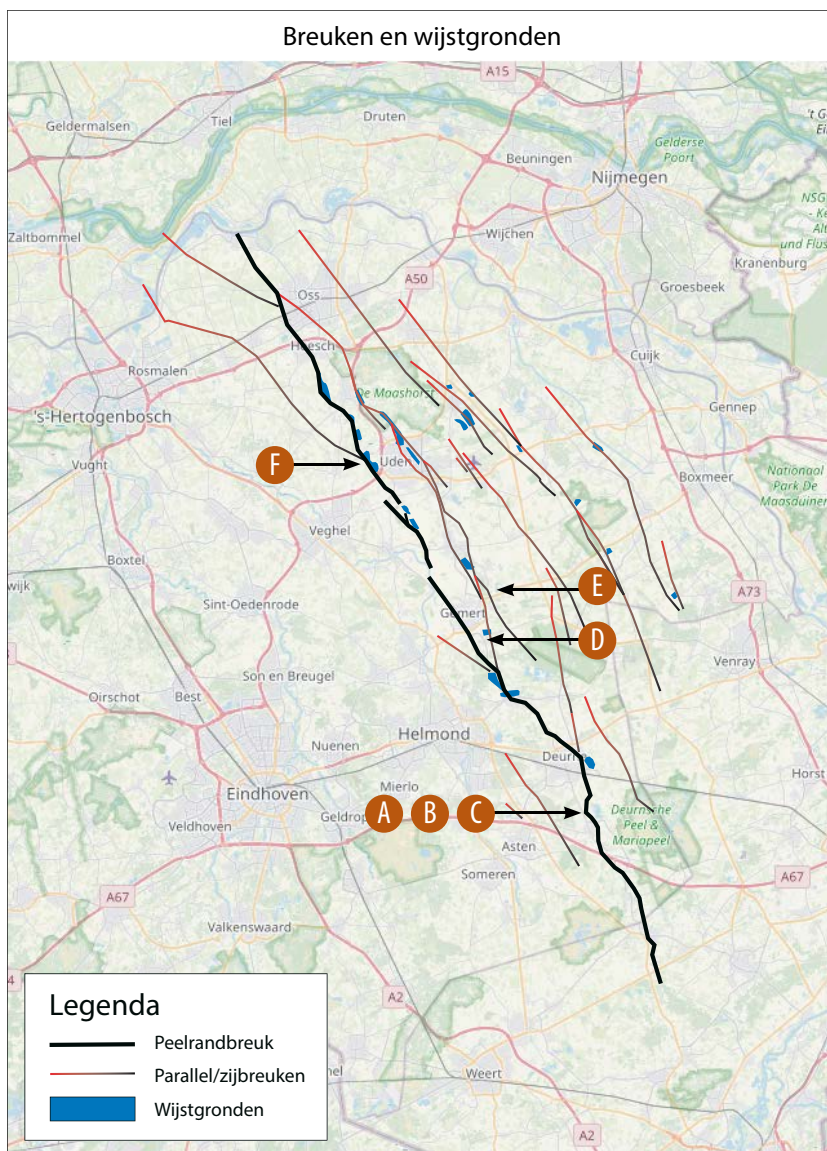
Henk Kerkers. Alle gegevens op de website: <https://www.bijzonderbrabants.nl/activiteit/a-peelrandbreuk>
 Zonnewendeweg, Deurne
 N 51° 26' 17" E 5° 48' 47"
 Berktsedijk Deurne
 N 51° 25' 57" E 5° 49' 14"
 Daalhorst Gemert
 N 51° 32' 34" E 5° 41' 01"
 Natuurcentrum de Specht
 Strijboscheweg 51 Handel.
<http://www.despechthandel.nl/>
 St. Annabos Schansweg 10 Uden.

NATUURCENTRUM DE MAASHORST & EDUCATIEF NATUUR CENTRUM

In het Natuurcentrum de Maashorst gevestigd in Nistelrode wordt ook aandacht besteed aan de Peelrandbreuk en wijst. Er is daar ook een trilplaat zodat leerlingen een aardbeving kunnen voelen. <https://www.natuurcentrumdemaashorst.nl/>

Op het natuurpark 'de Perekker' te Boekel heeft stichting d'n Eik een accommodatie het Educatief Natuur Centrum (ENC) 'de Perekker', dat dienst doet als clubgebouw, vergaderaccommodatie en waar bezoekers worden ontvangen met als doel informatie over de natuur en landschap uit te dragen. In dit gebied bevindt zich een zijbreuk van de Peelrandbreuk met zijn wijstverschijnsel. Er is een pad met een tiental palen waarin de Peelrandbreuk en het wijstverschijnsel worden toegelicht.

Meer informatie:
www.stichtingdneik.nl
 Contactpersonen zijn:
hvanboxtel8@gmail.com en
bartvansleeuwen@hotmail.com

AFBEELDING 10. | Kaart van de te bezoeken punten. Gebaseerd op https://www.brabant.nl/actueel/regelingen/cvdr395205_16 en OpenStreetMap.

